ISSN: 3027-8597 (Online)

JMND
Journal of MCU NakhonDhat
วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์

ปีที่ 13 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2569) : Vol.13 No.6 (June 2026)
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND
pp: 298-309

บทความวิจัย

การตรวจสถานที่เกิดเหตุคดีเกี่ยวกับยาเสพติดในประเทศไทย: การศึกษาเปรียบเทียบแนวปฏิบัติด้านการสืบสวนสอบสวนและนิติวิทยาศาสตร์อ้างอิงตามมาตรฐานสากล*

CRIME SCENE INVESTIGATION IN DRUG-RELATED CASES IN THAILAND: A COMPARATIVE STUDY OF INVESTIGATIVE AND FORENSIC PRACTICES WITH REFERENCE TO INTERNATIONAL STANDARDS

ปริญญา สีลานันท์
Parinya Seelanan
คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ นครปฐม ประเทศไทย
Faculty of Forensic Science, Royal Police Cadet Academy, Nakhon Pathom, Thailand
*Corresponding author E-mail: parinya.se@rpca.ac.th
*Tel: 083-993-5563

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวปฏิบัติการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดของฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย 2) วิเคราะห์ช่องว่างกระบวนการปฏิบัติงานในคดียาเสพติดของประเทศไทยอ้างอิงตามมาตรฐานสากล และ 3) เสนอแนวทางการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บหลักฐานในคดียาเสพติดของประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเอกสาร ข้อกฎหมายและข้อกำหนดมาตรฐานด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดีที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงานในการสืบสวน การสอบสวนและนิติวิทยาศาสตร์ รวม 30 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) ฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์มีการปฏิบัติงานที่แตกต่างกันตามแนวทางของหน่วยตรวจ ฝ่ายสืบสวนให้ความสำคัญกับการขยายผล ขณะที่ฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์เน้นความถูกต้องของกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ 2) ช่องว่างของกระบวนการปฏิบัติงาน พบว่า การควบคุมสถานที่เกิดเหตุมีความหลากหลาย การตรวจค้นและเก็บหลักฐานยังมีข้อแตกต่าง การจัดทำบันทึกเอกสารเป็นคนละรูปแบบ ห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐานยังมีช่องว่าง การประสานงานระหว่างหน่วยงานขาดระบบปฏิบัติการร่วมทางการ การใช้ข้อมูลเชิงข่าวกรองจากพยานหลักฐานขาดแนวปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลกลาง 3) การบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดในประเทศไทย ควรสร้างกลไกการทำงานระหว่างหน่วยงานโดยวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐานกลาง การจัดระบบบัญชาการร่วม การฝึกอบรมร่วมระหว่างฝ่ายสืบสวนและนิติวิทยาศาสตร์ การใช้ระบบดิจิทัลสำหรับติดตามพยานหลักฐาน และพัฒนาฐานข้อมูลยาเสพติดระดับชาติที่เชื่อมโยงหน่วยงานในกระบวนการ เพื่อประสิทธิภาพในการตรวจสถานที่เกิดเหตุและสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมสำหรับคดียาเสพติดในประเทศไทย

คำสำคัญ: การตรวจสถานที่เกิดเหตุ, คดีเกี่ยวกับยาเสพติด, มาตรฐานสากล, ฐานข้อมูลยาเสพติด, แนวปฏิบัติด้านการสืบสวนสอบสวน

*Received May 9, 2026; Revised May 19, 2026; Accepted June 16, 2026

Abstract

This research aimed to 1) Examine crime scene investigation practices in drug-related cases among investigative and forensic science units in Thailand; 2) Analyze operational gaps in Thailand's practices with reference to international standards; and 3) Propose an integrated approach to crime scene investigation and evidence collection in drug-related cases. The study employed a qualitative research design using documentary research on relevant laws and standards related to crime scene investigation in drug-related cases, together with in-depth interviews with 30 practitioners in investigation, inquiry, and forensic science. The findings revealed that 1) Investigative and forensic science units differ in their operational approaches, with investigative units emphasizing case expansion, whereas forensic science units prioritizing the accuracy and integrity of scientific procedures; 2) Major operational gaps include variations in crime scene control, differences in search and evidence collection procedures, inconsistent documentation practices, weaknesses in the chain of custody, the absence of a formal joint operational system for interagency coordination, and the lack of intelligence-based practices linking evidentiary information to a centralized database; and 3) Effective integration of crime scene investigation in drug-related cases in Thailand should include standardized operating procedures, a unified command structure, joint training between investigative and forensic personnel, digital systems for evidence tracking, and the development of a national narcotics database linking relevant agencies within the justice process. These measures would improve the efficiency of crime scene investigation and strengthen support for the criminal justice process in drug-related cases in Thailand.

Keywords: Crime Scene Investigation, Drug-related Cases, International Standard, Drug Profiling, Investigative Practices

บทนำ

การตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการนิติวิทยาศาสตร์ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในระบบยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากคุณค่าของพยานหลักฐานที่ตรวจเก็บจากสถานที่เกิดเหตุส่งผลโดยตรงต่อการสืบสวนสอบสวน การใช้ดุลพินิจของพนักงานอัยการ และความน่าเชื่อถือในการพิจารณาในชั้นศาล (Ribaux, O. et al., 2006) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดียาเสพติดซึ่งเกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานหลายประเภท ทั้งสารเสพติด วัสดุบรรจุ อุปกรณ์การผลิตหรือแบ่งบรรจุ ร่องรอยทางเคมี รอยลายนิ้วมือแฝง สารพันธุกรรม และข้อมูลดิจิทัลที่อาจเชื่อมโยงกับเครือข่ายการกระทำผิด (Esseiva, P. et al., 2007) การตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นกระบวนการขั้นแรกในการใช้เป็นฐานคิดและยืนยันข้อเท็จจริงทางคดี เป็นการวางหลักในการควบคุมสถานที่เกิดเหตุ การเก็บพยานหลักฐาน และการรักษาห่วงโซ่ของพยานหลักฐาน หรือ chain of custody (National Institute of Justice, 2000) ทั้งนี้ ประสิทธิภาพของการตรวจสถานที่เกิดเหตุไม่ได้ขึ้นอยู่เฉพาะความเชี่ยวชาญทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเป็นผลลัพธ์ที่สะท้อนความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และความชำนาญในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการมีมาตรฐาน ดำเนินการอย่างเป็นระบบและตรวจสอบย้อนกลับได้ (ชัยชาญ ไชยรังสินันท์, 2559) คุณค่าของวัตถุพยานขึ้นอยู่กับคุณภาพของการเข้าถึง การเก็บรักษาและการส่งมอบพยานหลักฐานจากจุดเกิดเหตุ ถ้ากระบวนการไม่สมบูรณ์ ปราศจากการยืนยันได้ว่าหลักฐานนั้นสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ (traceability) มีความต่อเนื่อง (continuity) ตั้งแต่สถานที่เกิดเหตุไปจนถึงการนำเสนอต่อศาล (United Nations Office on Drugs and Crime, 2009) แนวปฏิบัติสากลสำหรับการตรวจสถานที่เกิดเหตุอาชญากรรมในภาพรวม

วางกรอบการดำเนินงานตาม United Nations Office on Drugs and Crime หรือ UNODC เป็นหลัก ครอบคลุมการปฏิบัติงานในคดีที่เกี่ยวกับยาเสพติด การตรวจเก็บพยานหลักฐาน ใช้เป็นแนวการดำเนินงานในการเชื่อมโยงพยานหลักฐานกับการสืบสวนและข่าวกรองระหว่างประเทศ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010) ปัจจุบันหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนิติวิทยาศาสตร์และพิสูจน์หลักฐานในขอบข่ายการตรวจสถานที่เกิดเหตุและตรวจเก็บหลักฐาน ใช้การรับรอง ISO/IEC 17020 เป็นกรอบเสริมสำหรับประเมินความพร้อมเชิงระบบของหน่วยตรวจ องค์ประกอบเหล่านี้ ครอบคลุมทั้งงานนิติวิทยาศาสตร์ การปฏิบัติการ และการประกันคุณภาพของหน่วยงานได้อย่างสมดุล (วราภรณ์ พรหมวิกร และคณะ, 2562) อย่างไรก็ตาม แม้ประเทศไทยได้ปรับปรุงกฎหมายยาเสพติดให้มีความเป็นระบบมากขึ้น แต่ยังคงมีช่องว่างระหว่างกรอบอำนาจตามกฎหมายกับมาตรฐานปฏิบัติการทางนิติวิทยาศาสตร์ในภาคสนาม กล่าวคือ กฎหมายให้อำนาจตรวจค้น ยึด และรวบรวมพยานหลักฐานได้ชัดเจน แต่ยังไม่ได้กำหนดรายละเอียดเชิงมาตรฐานเกี่ยวกับการควบคุมสถานที่เกิดเหตุ การจัดการการปนเปื้อน การเก็บตัวอย่างแบบเป็นตัวแทน หรือรูปแบบเอกสารภาคสนามที่ใช้ร่วมกันอย่างเป็นแบบแผนเดียวกันทุกหน่วยงาน ส่งผลให้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงต้องอาศัยความพร้อมของหน่วยปฏิบัติและความเข้าใจของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ (วุฒิกรเดช สามงามยา, 2566)

ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างของสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และชุมชน สถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดกระจายหลากหลายพื้นที่ หรือเป็นเครือข่ายออนไลน์ที่เชื่อมโยงกับจุดส่งของกลางหลายแห่ง ประกอบกับข้อมูลรายงานของ UNODC ที่ระบุว่าเอเชียใต้เป็นอีกภูมิภาคที่มีการยึดยาเสพติดมากที่สุด ประเทศใดมีการเพาะปลูกยาเสพติดก็จะทำให้พบยาเสพติดได้ง่าย จำนวนผู้ใช้ยาเสพติดมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (Naayif, A., 2023) ชุมชนชายแดนจำนวนมากเป็นพลวัตเชิงพื้นที่ของการลักลอบนำเข้าและส่งออกยาเสพติด ยาบ้าเป็นสารเสพติดหลักที่ลักลอบเข้ามาตามชายแดนในทุกภาค สถานที่เหล่านี้สามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายลำเลียงและจุดพักของกลาง การตรวจสถานที่เกิดเหตุจึงมีข้อจำกัดทั้งเวลา ความปลอดภัย และการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างพื้นที่ อีกทั้งเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย (พิจักษณ์ เกตุใหม่ และพงษ์พิษณุ ภักดีณรงค์, 2565) โดยเฉพาะฝ่ายสืบสวน พนักงานสอบสวน และหน่วยงานทางนิติวิทยาศาสตร์ ต้องใช้ความรู้แบบสหวิทยาการและการประสานงานที่ชัดเจน จากความสำคัญดังกล่าว จะเห็นได้ว่าหน่วยงานในระดับสากลมุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างการสืบสวน การจัดการสถานที่เกิดเหตุและนิติวิทยาศาสตร์ (Fazey, C., 2007) แม้ว่าคดียาเสพติดในประเทศไทยยังไม่พบการเชื่อมโยงทุกมิติร่วมกันในทุกคดี การตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดของประเทศไทยยังเผชิญความท้าทายในการปฏิบัติการสืบสวน การรักษามาตรฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการเชื่อมโยงกับกรอบของกฎหมายปัจจุบัน ในการระบุช่องว่างของกระบวนการและการพัฒนามาตรฐานที่เหมาะสมกับบริบทไทยต้องอาศัยการวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงระบบ การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดในประเทศไทยผ่านการเปรียบเทียบแนวปฏิบัติของฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ภายใต้กรอบของมาตรฐานสากล วิเคราะห์ช่องว่าง และเสนอแนวทางบูรณาการเพื่อพัฒนาคู่มือการปฏิบัติงานมาตรฐานที่สอดคล้องกับหลักนิติวิทยาศาสตร์และข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดของฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ช่องว่างของกระบวนการปฏิบัติงานในคดียาเสพติดของประเทศไทยอ้างอิงตามมาตรฐานสากล
3. เพื่อเสนอแนวทางการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บพยานหลักฐานคดียาเสพติดในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การตรวจสถานที่เกิดเหตุคดีเกี่ยวกับยาเสพติดในประเทศไทย กรณีการศึกษาเปรียบเทียบแนวปฏิบัติด้านการสืบสวนสอบสวนและนิติวิทยาศาสตร์อ้างอิงตามมาตรฐานสากล ดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยระหว่างวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2567 ถึง 15 มีนาคม พ.ศ. 2568 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยแบ่งเป็น

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษากฎหมาย หลักการและวิธีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บพยานหลักฐานในคดียาเสพติด ใช้เอกสารของ UNODC เป็นกรอบหลักสำหรับประเมินการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การเก็บและรักษาพยานหลักฐาน การป้องกันการปนเปื้อน และการเก็บตัวอย่างในคดียาเสพติด และใช้มาตรฐาน ISO/IEC 17020 ในการวิเคราะห์เชิงระบบของหน่วยตรวจ สืบค้นแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมเปรียบเทียบลำดับขั้นตอนการตรวจสถานที่เกิดเหตุทั่วไป การเชื่อมโยงพยานหลักฐานกับการสืบสวนและข่าวกรอง

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติด ได้แก่ เจ้าพนักงานฝ่ายสืบสวน พนักงานสอบสวน และนักนิติวิทยาศาสตร์ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยการสุ่มแบบจำเพาะเจาะจง (purposive sampling) อาศัยเกณฑ์ผู้ที่มีประสบการณ์ในการสืบสวนและตรวจสถานที่เกิดเหตุคดีเกี่ยวกับยาเสพติดมากกว่า 5 ปี หรือ มีประสบการณ์ดำเนินคดีเกี่ยวกับยาเสพติดมากกว่า 50 เรื่อง รวมทั้งหมด 30 คน ใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง ได้แก่ 1) การควบคุมสถานที่เกิดเหตุ 2) การตรวจค้นและเก็บพยานหลักฐาน 3) การจัดทำเอกสารและบันทึกข้อมูล 4) การรักษาห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน 5) การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และ 6) การใช้ข้อมูลเชิงข่าวกรองจากพยานหลักฐาน

3. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารอ้างอิง เชื่อมโยงกับข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก ข้อค้นพบ สังเคราะห์และเรียบเรียงในรูปแบบการพรรณนาเพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติงานและบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บพยานหลักฐานภายใต้มาตรฐานสากลที่เกี่ยวกับการสืบสวนและการรวบรวมหลักฐานคดียาเสพติด

งานวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยโครงการ เลขที่ 670815-029 ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ที่เป็นมาตรฐานสากล ได้แก่ Declaration of Helsinki, The Belmont Report, CIOMS Guideline และ ICH-GCP โดย คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

ผลการวิจัย

1. การวิเคราะห์กฎหมาย หลักการ วิธีการปฏิบัติงานและมาตรฐานเกี่ยวกับการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติด

การตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดของประเทศไทยอยู่ภายใต้กรอบกฎหมายหลายฉบับ โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายว่าด้วยคดียาเสพติด ที่วางหลักให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการเข้าตรวจ ค้น ยึด และรวบรวมพยานหลักฐาน ปัจจุบันกฎหมายยาเสพติดจะอ้างตาม พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายยาเสพติด พ.ศ. 2564 วิธีปฏิบัติจะใช้ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดว่าด้วยการตรวจรับ การตรวจพิสูจน์ การเก็บรักษา การทำลาย การนำไปใช้ประโยชน์ และการรายงานยาเสพติด พ.ศ. 2565 กฎหมายให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดและตัวผู้กระทำผิด อีกทั้งระเบียบวางแนวทางกำหนดให้ส่งยาเสพติดของกลางไปตรวจพิสูจน์ภายในระยะเวลาที่กำหนดนับแต่ได้รับของกลาง เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยให้บันทึกเหตุไว้ในสำนวน ข้อกำหนดดังกล่าวสะท้อนความสำคัญของระยะเวลาและคุณภาพของของกลางในคดียาเสพติดโดยตรง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญา มาตรา 131 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความผิดและตัวผู้กระทำผิด กรอบดังกล่าวถือเป็นฐานทางกฎหมายสำหรับการเข้าตรวจสถานที่เกิดเหตุเพื่อรวบรวมหลักฐาน แต่กฎหมายในระดับบทบัญญัติไม่ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการควบคุมพื้นที่ การจัดทำเอกสารมาตรฐาน การป้องกันการปนเปื้อน หรือ chain of custody แบบระบบดิจิทัล ทำให้ พบว่ารายละเอียดวิธีปฏิบัติยังไม่ได้ระบุรายละเอียดอย่างเป็นระบบเท่ากับแนวทางสากล ในทางปฏิบัติ การดำเนินการต้องมีเอกสารที่ใช้เป็นการรองรับการปฏิบัติงาน เช่น บันทึกจับกุม บันทึกการตรวจสถานที่เกิดเหตุ หนังสือนำส่งยาเสพติดของกลางเพื่อตรวจพิสูจน์ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดช่องว่างของระบบที่อาจไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน การติดตามพยานหลักฐาน และการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงเทคนิคไปสู่การวิเคราะห์เชิงข่าวกรองในระดับเครือข่าย เมื่อพิจารณาตามหลักสากล UNODC กำหนดแนวทางการบริหารจัดการสถานที่เกิดเหตุ (crime scene management) ที่เน้นการรักษาความปลอดภัยและควบคุมพื้นที่ การกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน การจัดทำเอกสารและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ การรักษาความสมบูรณ์ของพยานหลักฐาน และการทำงานแบบบูรณาการภายใต้การประสานงานที่ดี แนวทางดังกล่าวสามารถใช้เป็นกรอบเปรียบเทียบเพื่อประเมินความพร้อมของประเทศไทยในด้านมาตรฐานปฏิบัติและการประสานงานเชื่อมโยงทางคดี ในขณะที่การปฏิบัติงานของหน่วยตรวจสถานที่เกิดเหตุมีมาตรฐาน ISO/IEC 17020 เป็นกรอบประเมินความพร้อมเชิงระบบ เป็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับความสามารถ ความเป็นกลาง และความสม่ำเสมอของหน่วยตรวจ ทั้งนี้ เพื่อให้การทำงานและการปฏิบัติการได้รับการประกันคุณภาพของหน่วยงานอย่างสมดุล ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผลการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการเก็บหลักฐาน จากการวิเคราะห์ภาพรวมของหลักปฏิบัติที่อ้างอิงข้อกฎหมาย ระเบียบ กรอบการดำเนินการภายใต้หลักการและมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้องในคดียาเสพติด สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบจำแนกได้ดัง ตารางที่ 1

จากตารางที่ 1 พบว่า จุดแข็งของฝ่ายสืบสวน คือ ความคล่องตัวและความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงคดี ขณะที่ฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ได้เปรียบด้านความละเอียดและความน่าเชื่อถือของกระบวนการตรวจพิสูจน์หลักฐาน อย่างไรก็ดี หากทั้งสองฝ่ายทำงานโดยไม่มีกรอบปฏิบัติร่วมที่ชัดเจน จุดแข็งเหล่านี้อาจไม่สามารถส่งเสริมได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้กฎหมายยาเสพติดจะเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่สามารถตรวจค้น ยึดของกลางและรวบรวมหลักฐานที่เกี่ยวข้อง แต่การปฏิบัติยังขึ้นอยู่กับแนวทางของแต่ละหน่วยงาน หรือประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติเป็นสำคัญ ทำให้เกิดความไม่สม่ำเสมอในการเก็บรักษาพยานหลักฐาน ซึ่งเกิดจากปัญหาของช่องว่างระหว่างอำนาจทางกฎหมายกับมาตรฐานเชิงปฏิบัติของหน่วยตรวจในขอบข่ายการตรวจสถานที่เกิดเหตุ ความแตกต่างในแนวคิดและจุดเน้นในการปฏิบัติพิจารณาในมิติของ ISO/IEC 17020 พบว่า ช่องว่างของประเทศไทยไม่ได้จำกัดเฉพาะข้อจำกัดในเชิงปฏิบัติ เช่น การควบคุมสถานที่เกิดเหตุ การจัดทำเอกสาร หรือการส่งต่อพยานหลักฐานเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประเด็นเชิงระบบงานของหน่วยด้วย ได้แก่ ความชัดเจนของโครงสร้างองค์กร การกำกับความเป็นกลางของหน่วยตรวจ การกำหนดคุณสมบัติและสมรรถนะของผู้ตรวจ การควบคุมวิธีปฏิบัติ ความสม่ำเสมอของผลการตรวจในแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเชื่อมโยงกับสำนักงานใหญ่ในเชิงโครงสร้าง และการป้องกันประโยชน์ทับซ้อนที่ควรได้รับการกำกับอย่างเป็นระบบ การพัฒนาระบบตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดนั้น นอกจากการทบทวนปรับปรุงคู่มือปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับแต่ละขั้นตอนแล้ว ยังครอบคลุมการประกันคุณภาพหน่วยตรวจอย่างเป็นระบบ หน่วยงานต้องมีระบบมอบหมายงาน การทบทวนเอกสาร การประเมินภาคเอกสารและการตรวจสอบการปฏิบัติงานภาคสนาม ตลอดจนการเฝ้าระวังและการประเมินซ้ำอย่างสม่ำเสมอตามวงรอบของการตรวจติดตาม ซึ่งเป็นอีกองค์ประกอบของกระบวนการรับรองตามแนวทางสากล

ตารางที่ 1 ตารางแสดงการเปรียบเทียบแนวปฏิบัติในการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดระหว่างฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย

หัวข้อ	ฝ่ายสืบสวน	ฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์	UNODC
1. การควบคุมพื้นที่	เน้นความรวดเร็ว และความปลอดภัย	มุ่งป้องกันการปนเปื้อน และควบคุมการเข้า-ออก	รักษา scene security และ perimeter control ชัดเจน
2. การตรวจเก็บหลักฐาน	เน้นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อรูปคดีแบบเร่งรัดทันที	เก็บตามหลักวิทยาศาสตร์และมาตรฐาน ISO 17020	ความชัดเจนของหลักเกณฑ์และลำดับขั้นตอน
3. การจัดทำเอกสาร	เอกสารจะแตกต่างตามหน่วยงาน/พื้นที่	มีความละเอียดสูง และเป็นรูปแบบ checklist	มีข้อกำหนดให้จัดทำเอกสารอย่างเป็นระบบ
4. การครอบครองหลักฐาน (chain of custody)	ยังมีช่องว่างในการติดตามและส่งต่อ	จัดลำดับความจำเป็นสำคัญและตรวจสอบย้อนกลับได้	เน้นความต่อเนื่อง และตรวจสอบย้อนกลับได้
5. การประสานงาน	ขึ้นกับสถานการณ์ บริบท และบุคคล	มีรูปแบบ ขั้นตอนของบทบาทหน้าที่ชัดเจน	ส่งเสริมการบูรณาการกับหลายสาขา
6. เป้าหมายหลัก	เชื่อมโยงผู้กระทำผิดเพื่อขยายผลของคดี	รักษามาตรฐานของขอบข่ายและคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ของพยานหลักฐาน	ประสานงานอย่างเป็นระบบกับหน่วยงานในกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริง

2. ช่องว่างของกระบวนการปฏิบัติงานในคดียาเสพติดอ้างอิงตามมาตรฐานสากล

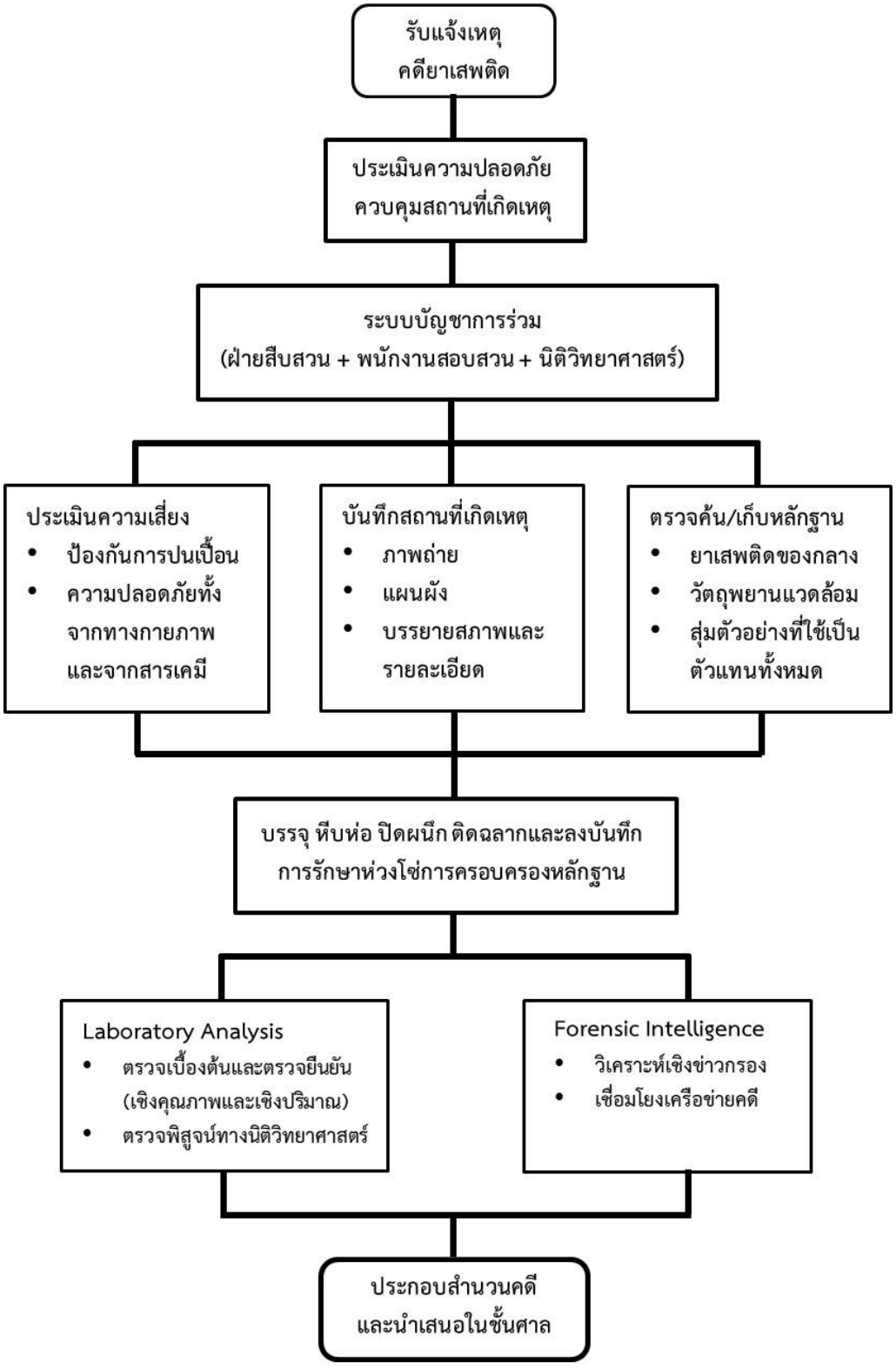
ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ปฏิบัติงานในสังกัดของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและกระทรวงยุติธรรม ได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวน จำนวน 10 คน พนักงานสอบสวน จำนวน 10 คน ข้าราชการตำรวจพิสูจน์หลักฐานและนักนิติวิทยาศาสตร์ จำนวน 10 คน สามารถวิเคราะห์ช่องว่างของการปฏิบัติงานตามกรอบมาตรฐานสากล จำแนกเป็น 6 ประเด็น 1) การควบคุมสถานที่เกิดเหตุ พบมีความหลากหลายและขึ้นกับประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ บางกรณีไม่มีการแบ่งเขตพื้นที่อย่างชัดเจน ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการปนเปื้อนพยานหลักฐานและการเข้าถึงพื้นที่โดยผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง โดยหากเป็นสถานที่ผลิตยาเสพติดหรือห้องปฏิบัติการเถื่อน จำเป็นต้องใช้แนวทางการประเมินความปลอดภัย (safety assessment) การสวมใส่อุปกรณ์การป้องกันส่วนบุคคล (PPE) และการลดการปนเปื้อน (decontamination) ที่ละเอียดกว่าคดีทั่วไป ผู้ให้ข้อมูลให้มุมมองประเด็นนี้ว่า “คดียาเสพติดต้องเร็ว แต่ถ้าคุมพื้นที่ไม่ดี ความเร็วก็กลายเป็นความเสี่ยงของหลักฐาน” 2) การตรวจค้นและเก็บพยานหลักฐาน มุ่งเก็บสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคดีอย่างเร่งด่วนและตามหลักวิทยาศาสตร์ ควบคุมการป้องกันการปนเปื้อน มีขั้นตอนชัดเจนสอดคล้องตามข้อกำหนดมาตรฐาน รวมถึงการสุ่มตัวอย่างสำหรับตรวจพิสูจน์ให้สามารถใช้เป็นตัวแทนทั้งหมดได้อย่างสมเหตุสมผล (representative sampling) แม้ผู้ปฏิบัติงานส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บพยานหลักฐาน แต่ในทางปฏิบัติ วิธีการบันทึก การถ่ายภาพ การทำแผนผัง การติดฉลาก และการจัดทำบันทึกประกอบยังมีความแตกต่างระหว่างหน่วยงาน สาเหตุดังกล่าวอาจทำให้เกิดปัญหาในการตรวจสอบย้อนกลับและ chain of custody ซึ่งขัดแย้งกับกรอบของมาตรฐานหน่วยตรวจ ในกรณีที่ของกลางมีจำนวนมาก หรือบรรจุภัณฑ์มีหลายชิ้น ควรกำหนดวิธี representative sampling ที่เป็นมาตรฐาน หรือ SOP ชัดเจน สอดคล้องกับมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “หลักฐานไม่ได้มีคุณค่าเพราะตรวจเก็บได้ แต่มีคุณค่าเพราะเก็บได้อย่างถูกต้อง” 3) การจัดทำเอกสารและบันทึกข้อมูล พบว่า รายละเอียดที่กำหนดให้บันทึกแตกต่างตามหน่วยงานหรือพื้นที่ แม้เอกสารที่ใช้ยึดตามรูปแบบของทางราชการและส่งตามลำดับชั้น แต่การปฏิบัติงานต้องดำเนินการอย่างรวดเร็ว จึงต้องกำหนดให้จัดทำเอกสารอย่างเป็นระบบ รองรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ และสามารถตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับได้ ดังที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความเห็นว่า “เอกสาร คือ สิ่งที่ทำให้หลักฐานอธิบายตัวเองได้ในสำนวนและในศาล” และในความเห็นว่า “ถ้าการบันทึกไม่ทันกับเหตุการณ์ ความสามารถในการตรวจสอบย้อนกลับจะลดลงทันที”

4) การรักษาห่วงโซ่การครอบครองพยานหลักฐาน หรือ chain of custody ยังมีช่องว่างในการติดตามและส่งต่อ ขาดการเชื่อมต่อฐานข้อมูลเชิงระบบ และไม่มีฐานข้อมูลวิเคราะห์เชิงข่าวกรองเพื่อเชื่อมโยงคดีและเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในคดียาเสพติดที่ของกลางมีจำนวนมาก หรือมีการแบ่งตัวอย่างแก่หลายหน่วยงาน ต้องทำให้ห่วงโซ่การครอบครองหลักฐานเป็นระบบเดียวกัน เน้นความสำคัญในการตรวจสอบย้อนกลับได้โดยตลอด และพัฒนาข่าวกรองดิจิทัลเพื่อใช้ประโยชน์ในการขยายผลทางคดี เช่นดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ถ้าอธิบายเส้นทางของวัตถุพยานและของกลางไม่ได้ ความน่าเชื่อถือก็สะดุดทันที” 5) การประสานงานระหว่างหน่วยงานยังยึดติดกับลักษณะส่วนบุคคล ใช้หลักการทำงานและฐานข้อมูลคนละระบบ ประกอบกับความไม่คุ้นเคยในการประสานระหว่างหน่วยงาน พบข้อจำกัดด้านเวลา กำลังพลและระบบปฏิบัติการร่วมอย่างเป็นทางการ ทำให้การแบ่งงานและการส่งต่อข้อมูลไม่ต่อเนื่องอย่างแท้จริง พบมุมมองของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “ปัญหาไม่ใช่แค่ไม่มีคนทำงาน แต่ละหน่วยยังไม่ได้ทำงานบนระบบเดียวกัน” 6) การใช้ข้อมูลเชิงข่าวกรองจากพยานหลักฐาน พบว่า การตรวจเก็บวัตถุพยานของหน่วยงานในประเทศไทยมุ่งเน้นการจำแนกประเภทวัตถุพยานและการเก็บรักษาเพื่อตรวจพิสูจน์ แต่ยังไม่รองรับการพัฒนา drug profiling เพื่อเชื่อมโยงเชิงระบบ ยาเสพติดส่วนมากถูกใช้เพื่อตรวจหาชนิดและปริมาณ เชื่อมโยงเหตุการณ์เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเพื่อตัดสินโทษผู้กระทำผิดในคดีเดียว แต่ยังไม่ได้นำมาพัฒนาเป็นฐานข้อมูลติดตามเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการผลิต ลำเลียงและจำหน่าย ดังข้อมูลการสัมภาษณ์ที่ว่า“ของกลางไม่ควรหยุดแค่เป็นหลักฐานในคดีเดียว แต่ควรต่อยอดเป็นข้อมูลเพื่อตามทั้งเครือข่าย” สะท้อนให้เห็นว่า การขาดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานร่วม หรือ SOP กลาง ไม่มีระบบ forensic intelligence และ drug profiling ทำให้ขาดการเชื่อมโยงกับฐานข้อมูลกลางของประเทศและสากล

3. แนวทางการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บหลักฐานคดียาเสพติดในประเทศไทย

จากผลการสัมภาษณ์ พบว่า ทุกฝ่ายมีเป้าหมายร่วมในการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม เมื่อพิจารณาตามความสำคัญ ฝ่ายสืบสวนมุ่งเน้นความรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูลเชิงข่าว การติดตามตัวผู้กระทำความผิด และการขยายผล ส่วนฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์มุ่งเน้นความครบถ้วนของขั้นตอน ความถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์ การป้องกันการปนเปื้อน และการรักษาคุณค่าของพยานหลักฐานในการนำเสนอต่อชั้นศาล เมื่อวิเคราะห์กับกรอบ UNODC พบว่า การปฏิบัติงานในการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดของทุกฝ่ายนั้นจะมุ่งตรวจเก็บหลักฐานเพื่อเชื่อมโยงกับผู้กระทำผิดและขยายผลคดี แต่ยังต้องรักษาคุณค่าทางวิทยาศาสตร์ของพยานหลักฐาน ซึ่งอาศัยหลักการเข้าถึงเพื่อควบคุมพื้นที่ กำหนดขอบเขตสถานที่เกิดเหตุ (scene security) การใช้อำนาจควบคุมพื้นที่ (perimeter control) และการจัดการด้านความปลอดภัย (safety management) อย่างชัดเจน กระบวนการดังกล่าวถูกกำหนดไว้ในขอบข่ายด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการป้องกันการปนเปื้อนของพยานหลักฐานตามหลักมาตรฐานสากล ISO/IEC 17020 ของหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์ ในขณะที่ฝ่ายสืบสวนจะเน้นความรวดเร็วและความปลอดภัยมากกว่าประเด็นอื่น แม้การทำงานจะแบ่งชัดเจนตามโครงสร้างหน่วยงาน แต่สามารถบูรณาการด้านการพิสูจน์ข้อเท็จจริงได้หากมีรูปแบบ (platform) ร่วมกัน เพื่อทำให้เกิดฐานข้อมูลข่าวกรองเชิงนิติวิทยาศาสตร์ในการสืบสวนสอบสวน จากการศึกษาและวิเคราะห์ในภาพรวม พบว่า ประเทศไทยยังมีช่องว่างด้านการควบคุมสถานที่เกิดเหตุ การจัดทำเอกสาร การติดตามพยานหลักฐาน การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่สำคัญ คือ มิติของข่าวกรองเชิงนิติวิทยาศาสตร์และ drug profiling ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน งานวิจัยนี้ได้เสนอแนวทางบูรณาการในการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บพยานหลักฐานในคดียาเสพติด พิจารณาจากปัจจัยและข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปเป็นกระบวนการเชิงระบบที่ลดช่องว่างเชิงกฎหมายกับการปฏิบัติงาน เพิ่มมิติด้านการประเมินความปลอดภัย การติดตามพยานหลักฐานแบบดิจิทัล และการใช้ข้อมูลข่าวกรองเชิงนิติวิทยาศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้การตรวจสถานที่เกิดเหตุเป็นกระบวนการที่นำพยานหลักฐานมา

เชื่อมโยงคดีได้อย่างมีประสิทธิผล เป็นแนวทางในการสร้างข้อมูลเชิงยุทธศาสตร์สำหรับการสืบสวนสอบสวนหาเครือข่ายยาเสพติดได้อย่างครอบคลุม สามารถที่จะปรับให้เข้ากับบริบทของหน่วยงานซึ่งมีขั้นตอนปฏิบัติงานคนละส่วนกันได้ รูปแบบการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดที่นำเสนอจากงานวิจัย สามารถแสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดในประเทศไทย (นำเสนอโดยผู้วิจัย)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นแนวทางการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดจากการเปรียบเทียบแนวปฏิบัติด้านการสืบสวนสอบสวนและนิติวิทยาศาสตร์ที่สอดคล้องตามมาตรฐานสากล สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. แนวปฏิบัติการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดของฝ่ายสืบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ในประเทศไทย ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดของทั้งสองฝ่ายแตกต่างกันตามภารกิจหลักของหน่วยงาน สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า นิติวิทยาศาสตร์มีบทบาททั้งในมิติการพิสูจน์ข้อเท็จจริงและการสนับสนุนการวิเคราะห์คดีในเชิงสืบสวน (Ribaux, O. et al., 2006) รวมทั้งสอดคล้องกับการศึกษาที่เสนอให้ข้อมูลจากของกลางยาเสพติดสามารถพัฒนาไปใช้ประโยชน์เชิงข่าวกรอง (Esseiva, P. et al., 2007) ความแตกต่างดังกล่าวเป็นข้อจำกัดเมื่อขาดกรอบการปฏิบัติร่วมที่ชัดเจน แม้ฝ่ายสืบสวนจะมีจุดแข็งด้านความคล่องตัว ฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์จะมีจุดแข็งด้านมาตรฐานและความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน แต่หากทั้งสองฝ่ายไม่สามารถดำเนินงานภายใต้แนวทางที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ประสิทธิผลของการปฏิบัติงานย่อมลดลง ทุกฝ่ายจึงควรพิจารณาในฐานะกระบวนการร่วมระหว่างการสืบสวน การพิสูจน์หลักฐาน และการใช้ข้อมูลข่าวกรองทางนิติวิทยาศาสตร์มากกว่าการเป็นภารกิจเฉพาะของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง การตรวจสถานที่เกิดเหตุเพื่อนำมาวิเคราะห์ในคดียาเสพติดจะต้องเน้นทิศทางการดำเนินการเชิง policing และ forensic intelligence ควบคู่กับการตรวจเก็บพยานหลักฐานภาคสนาม ทั้งนี้ เพื่อประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ทั้งด้านการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การตรวจเก็บและรักษาพยานหลักฐาน การใช้ข้อมูลเพื่อการสืบสวนและความน่าเชื่อถือเชิงระบบของหน่วยตรวจ สอดคล้องกับแนวทางของ UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime, 2009)

2. ช่องว่างของกระบวนการปฏิบัติงานในคดียาเสพติดของประเทศไทย อ้างอิงตามมาตรฐานสากล โดยปัญหาหลัก คือ ขาดกลไกเชิงระบบที่สามารถเชื่อมโยงกรอบมาตรฐานเข้าด้วยกัน สอดคล้องกับงานวิจัยที่นำเสนอผลการศึกษาการบูรณาการแนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยบังคับใช้กฎหมายในการปราบปรามเครือข่ายการค้ายาเสพติดบนสื่อสังคมออนไลน์ (พร้อมพงษ์ สนิทกลาง, 2569) นอกจากนี้ ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมการนำมาตรฐานสากลมาใช้สนับสนุนระบบและกลไกการทำงานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นของกระบวนการ เพราะกระบวนการยุติธรรมในคดียาเสพติดต้องการประสิทธิภาพ แต่ยังไม่มีกรอบหรือวิธีการปฏิบัติงานที่เป็นมาตรฐาน (วราภรณ์ พรหมวิกร และคณะ, 2562) อีกทั้งในภาพรวม ประเทศไทยยังขาดระบบการประมวลผลข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์ข่าวกรอง หรือ forensic intelligence เพื่อเชื่อมโยงคดีและเครือข่ายอาชญากรรม แม้มีการจัดเก็บของกลาง การจัดทำเอกสารและการส่งตรวจพิสูจน์ แต่ข้อมูลที่ได้ยังไม่ถูกพัฒนาไปสู่ระบบจัดการแบบ profiling ที่เชื่อมกับฐานข้อมูลกลาง เพื่อสามารถใช้วิเคราะห์เครือข่ายยาเสพติดในประเทศหรือข้ามพรมแดน ทั้งนี้ แตกต่างจากแนวทางของ UNODC และตำรวจสากล ที่มุ่งเน้นการใช้ข้อมูลด้านข่าวกรองและการแบ่งปันข้อมูลระหว่างประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการจัดการและวิเคราะห์วัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ที่เสนอให้มีการใช้ระบบการจัดการพยานหลักฐาน การพัฒนาพันธกิจสำนักงานตำรวจแห่งชาติโดยจัดทำระบบที่ยึดมาตรฐานสากล (ธิติ มหาเจริญ และคณะ, 2569)

3. แนวทางการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุและการตรวจเก็บพยานหลักฐานคดียาเสพติดในประเทศไทย พิจารณาแนวทางการบูรณาการที่นำเสนอขึ้น จะเห็นได้ว่าจุดสำคัญอยู่ที่การรับรู้ว่าการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดไม่สามารถอาศัยเพียงความชำนาญของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องอาศัยโครงสร้างการทำงานที่เชื่อมโยงการสืบสวน การพิสูจน์หลักฐาน และการจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ (Ribaux, O. et al., 2006) โดยแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบของ UNODC ซึ่งให้ความสำคัญกับ crime scene management การกำหนดบทบาทหน้าที่ การควบคุมพื้นที่ การจัดทำเอกสาร และการเชื่อมโยงพยานหลักฐานกับการสืบสวนและ

ข่าวกรองระหว่างประเทศ (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010) อีกทั้งยังสอดคล้องกับการใช้ ISO/IEC 17020 เป็นฐานประเมินความพร้อมเชิงระบบของหน่วยตรวจ สอดคล้องกับแนวคิด forensic intelligence และฐานข้อมูล profiling ที่ว่า ข้อมูลจากพยานหลักฐานควรถูกยกระดับจากการใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงเฉพาะคดีไปสู่การเชื่อมโยงรูปแบบอาชญากรรมและเครือข่ายยาเสพติดในมิติที่กว้างขึ้น (Esseiva, P. et al., 2007) นอกจากนี้ ลักษณะของคดียาเสพติด โดยเฉพาะกรณีของกลางมีจำนวนมาก เป็นสารเสพติดสังเคราะห์ หรือเกี่ยวข้องกับห้องปฏิบัติการเถื่อน ส่งผลให้ผู้ปฏิบัติต้องการ SOP ที่ละเอียดกว่าคดีทั่วไป ต้องพิจารณาครอบคลุมไปจนถึง representative sampling (Frank, R. S. et al., 1991) การใช้ PPE การระบุพื้นที่ปลอดภัยหรือพื้นที่ปนเปื้อน การประสานหน่วยจัดการวัตถุอันตราย รวมถึงการเก็บตัวอย่างสิ่งแวดล้อมในบางกรณี สอดคล้องกับงานวิจัยที่เสนอให้คำนึงถึงการตรวจเก็บตัวอย่างของกลางที่สะท้อนถึงคุณค่าของพยานหลักฐาน (Wüllenweber, S. & Giles, S., 2021) นอกจากนี้ การสร้างความรู้ด้านมาตรฐานของผู้ปฏิบัติงานให้เข้าใจในทิศทางเดียวกัน การพัฒนาการตรวจสถานที่เกิดเหตุร่วมกับการฝึกโมดูลภาคสนามสำหรับคดียาเสพติด จะช่วยให้เกิดรูปแบบการปฏิบัติงานที่เหมาะกับสถานการณ์ปัจจุบันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยที่เสนอการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การใช้ระบบการจัดการพยานหลักฐานเพื่อส่งเสริมการเชื่อมต่อข้อมูลทางนิติวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการและวิเคราะห์วัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ (ธิติ มหาเจริญ และคณะ, 2569) อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเชิงระบบสะท้อนมุมมองของการปฏิบัติมากกว่าการกำกับนโยบาย เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงเน้นเฉพาะผู้ปฏิบัติงานเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมมุมมองของผู้บริหารนโยบาย ผู้กำกับมาตรฐาน ผู้บริหารระดับองค์กร หรือผู้ตัดสินใจเชิงองค์กร จึงอาจเกิดเป็น selection bias ทำให้ยังไม่ครอบคลุมถึงความเป็นไปได้ในการกำหนดและผลักดันนโยบายให้มีผลต่อหน่วยปฏิบัติงานของทุกฝ่าย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติดในประเทศไทย เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคล่องตัวของฝ่ายสืบสวน ความชอบด้วยกฎหมายของพนักงานสอบสวน และข้อกำหนดมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานของฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์ แม้ทุกฝ่ายดำเนินงานภายใต้จุดเน้นที่แตกต่างและขาดแนวปฏิบัติร่วมที่เป็นมาตรฐาน ข้อค้นพบของงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดของประเทศไทยควรมุ่งไปที่การสร้างระบบบูรณาการในขั้นต้น ในเชิงปฏิบัติต้องมี SOP กลาง ระบบบัญชาการร่วม ระบบดิจิทัลและฐานข้อมูล profiling สนับสนุน chain of custody ตลอดจนการฝึกอบรมร่วมอย่างต่อเนื่อง หากทุกฝ่ายร่วมดำเนินการตามแนวทางการบูรณาการที่นำเสนอ จะสามารถยกระดับความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน เพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวน และความพร้อมในการเชื่อมโยงกับกรอบมาตรฐานสากลด้านคดียาเสพติดในระดับเครือข่ายระหว่างประเทศได้ สำหรับข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมจัดทำแผนพัฒนาและยุทธศาสตร์เพื่อการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุคดียาเสพติด จัดทำความร่วมมือ ออกแบบและกำหนด SOP กลางให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในการจัดการสถานที่เกิดเหตุและระบบงานของหน่วยตรวจ นอกจากนี้ ส่งเสริมการประเมินความพร้อมของหน่วยตรวจสถานที่เกิดเหตุทั้งระบบอย่างต่อเนื่อง เช่น การประเมินภาคเอกสาร การสังเกตการปฏิบัติงานจริง การกำกับการเฝ้าระวังและการประเมินซ้ำเป็นระยะ เพื่อบูรณาการหลักของ ISO/IEC 17020 เข้ากับข้อเสนอระบบบัญชาการร่วม การจัดทำห่วงโซ่การครอบครองหลักฐานที่สามารถเชื่อมโยงและติดตามเชิงดิจิทัล (digital chain of custody) ร่วมกับ forensic intelligence เพื่อให้เกิดความรวดเร็ว มีประสิทธิภาพทั้งในการปฏิบัติและเชิงระบบ สร้างความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานและการปฏิบัติงานของหน่วย ยกระดับการตรวจสถานที่เกิดเหตุไปสู่ระบบที่สามารถเชื่อมโยงกลไกการรับรองระบบงานหน่วยตรวจได้ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติควรกำหนดผู้รับผิดชอบการควบคุมสถานที่เกิดเหตุและประสานการทำงานของทุกฝ่ายอย่างชัดเจน โดยมีรูปแบบ

unified command ที่ทำให้ฝ่ายสืบสวนสอบสวนและฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์เข้าใจบทบาทของตนเอง และควรจัดทำคู่มือปฏิบัติงานที่กำหนดขั้นตอนมาตรฐานตั้งแต่การรับแจ้งเหตุ การเข้าควบคุมพื้นที่ การประเมินความปลอดภัย การตรวจค้นพื้นที่ การถ่ายภาพและทำแผนผัง การเก็บและบรรจุพยานหลักฐาน การติดฉลาก การส่งต่อ และการตรวจสอบย้อนกลับ โดยระบุแนวทางเฉพาะสำหรับคดียาเสพติด เช่น representative sampling การจัดการสารเคมีอันตราย PPE และ decontamination ควรตั้งศูนย์ข้อมูลนิติวิทยาศาสตร์ยาเสพติดแห่งชาติ เพื่อรวบรวมข้อมูลยา โปรไฟล์ทางเคมี อุปกรณ์การผลิต และข้อมูลประกอบอื่นจากคดียาเสพติดทั่วประเทศ โดยออกแบบให้รองรับการเชื่อมโยงกับตำรวจสากลเพื่อให้การประสานงานสอดรับกันได้ มีการวางแผนในการฝึกอบรมร่วมกันระหว่างฝ่ายสืบสวนสอบสวน ฝ่ายนิติวิทยาศาสตร์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการของกลาง เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการด้านการตรวจสถานที่เกิดเหตุในคดียาเสพติดในประเทศไทยให้สามารถคงไว้ซึ่งคุณค่าของพยานหลักฐาน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดด้านมุมมองเชิงนโยบายของผู้บริหารตลอดจนหน่วยงานกำกับมาตรฐานของระบบ ในการศึกษาครั้งต่อไป หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทดลองใช้รูปแบบการบูรณาการตามด้วยการประเมินผลในทางปฏิบัติ และควรศึกษาการประยุกต์ใช้ AI และ Big Data สำหรับระบบ Forensic Intelligence ในคดียาเสพติด เพื่อสนับสนุนแนวทางการวิเคราะห์เชิงข่าวกรองและแนวปฏิบัติด้านการเชื่อมโยงเครือข่ายทางคดีอย่างเป็นรูปธรรม

กิตติกรรมประกาศ

งานนี้ได้รับทุนอุดหนุนเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยและนวัตกรรม โครงการศูนย์กลางองค์ความรู้ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในประเทศไทย (PSDP-Hub) จากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และขอขอบคุณโรงเรียนนายร้อยตำรวจ ที่สนับสนุนการดำเนินการ ตลอดจนสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ในการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

ชัยชาญ ไชยรังสินันท์. (2559). การรับรองระบบมาตรฐานสากลกับงานด้านนิติวิทยาศาสตร์. วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์, 2(1), 60-71.

ธิติ มหาเจริญ และคณะ. (2569). การพัฒนากระบวนการจัดการและวิเคราะห์วัตถุพยานทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีที่เกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 13(3), 244-254.

พร้อมพงษ์ สนิทกลาง. (2569). แนวทางการสืบสวนปราบปรามเครือข่ายการค้ายาเสพติดบนสื่อสังคมออนไลน์. วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 7(1), 99-115.

พิจักษณ์ เกตุใหม่ และพงษ์พิษณุ ภักดีณรงค์. (2565). บทบาทของนิติวิทยาศาสตร์ในการสืบสวนคดียาเสพติดประเภทยาบ้า ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา. วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต, 18(3), 211-226.

วราภรณ์ พรหมวิกร และคณะ. (2562). ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์: ปัญหา สาเหตุ และแนวทางการพัฒนาสำหรับประเทศไทย. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 12(2), 168-180.

วุฒิกรเดช สามงามยา. (2566). ปัญหาของการดำเนินคดียาเสพติดในเขตอำนาจตำรวจภูธรภาค 3. วารสารวิชาการรัตนบุศย์, 5(1), 621-634.

Esseiva, P. et al. (2007). Forensic drug intelligence: an important tool in law enforcement. Forensic science international, 167(2-3), 247-254.

Fazey, C. (2007). International policy on illicit drug trafficking: The formal and informal mechanisms. Journal of Drug Issues, 37(4), 755-779.

Frank, R. S. et al. (1991). Representative sampling of drug seizures in multiple containers. Journal of Forensic Sciences, 36(2), 350-357.

Naayif, A. (2023). A conceptual model to analyze the effectiveness of international cooperation between organizations in combating illicit drug trafficking across borders. Humanities and Social Sciences, 30(3), 49-59.

National Institute of Justice. (2000). Crime scene investigation: A guide for law enforcement. U.S.: Department of Justice.

Ribaux, O. et al. (2006). The contribution of forensic science to crime analysis and investigation: forensic intelligence. Forensic science international, 156(2-3), 171-181.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2009). Crime scene and physical evidence awareness for non-forensic personnel. New York: United Nations.

_____. (2010). POLICING Forensic services and infrastructure CRIMINAL JUSTICE ASSESSMENT TOOLKIT. New York: United Nations.

Wüllenweber, S. & Giles, S. (2021). The effectiveness of forensic evidence in the investigation of volume crime scenes. Science & Justice, 61(5), 542-554.